

חילול שבת עבור פיקוח נפש פסיכולוגי/נפשי

הקדמה

שולחן ערוך/סימן שכ"ט/סעיף א-ב

כל פקוח נפש דוחה שבת, והזריז הרי זה משובח. אפילו נפלה דליקה בחצר אחרת וירא שתעבור לחצר זו ויבא לידי סכנה, מכבין כדי שלא תעבור. אין הולכים בפקוח נפש אחר הרוב....

סוטה מ"ד עמוד א'-ב'

"והיה ככלות השוטרם לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם"- ובעקיבו של עם, מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן, וכל המבקש לחזור - הרשות בידו לקפח את שוקיו, שתחילת ניסה נפילה, שנאמר: +שמואל א' ד+ נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדולה היתה בעם, ולהלן הוא אומר: +שמואל א' לא+ וינוסו [אנשי] ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו'.

מקורות היסוד - אין הכרע ברור

1) מסכת יומא פד עמוד ב' [הכל?]

תנו רבנן... ראה תינוק שנפל לים [סכנת נפשות פיסית], פורש מצודה ומעלהו... ראה תינוק שנפל לבור, עוקר חוליא ומעלהו... ראה שננעלה דלת בפני תינוק - שוברה ומוציאו [סכנה נפשית]...וצריכא, דאי אשמועינן ים - משום דאדהכי והכי אזל ליה, אבל בור דקא יתיב - אימא לא, צריכא. ואי אשמועינן בור - משום דקא מיבעית, אבל ננעלה דלת - אפשר דיתיב בהאי גיסא ומשביש ליה באמגוזי, צריכא.

טעם הדבר

הרמב"ם [הלכות שבת ב/יז]- ננעלה דלת בפני תינוק - שובר הדלת ומוציאו... <u>שמא ייבעת התינוק וימות</u>. וכ"פ <u>המגן אברהם</u> (ארו"ח סכח/ח). <u>הכרעת שו"ת שבט הלוי</u> (ח/ע"ה) - אבל לשון הרמב"ם משמע דבכל אופן חיישינן שמא ייבעת, ולהלכה פשוט דנחוש לדעת הרמב"ם ומג"א שהעתיקו... ולמדנו מהלכה זאת כי הבעתה גדולה ספק פקו"נ הוא ופשיטא דזה גם בגדולים, ומצינו כמה עובדות בחז"ל כי התרגשות פתאומי גרם למיתה.	רש"י [שם ד"ה ננעלה דלת]- "והתינוק נבעת". הרי"ף (יומא ה.) / הרא"ש (יומא ח/ט"ו)- פסקו סוגיה זו, ולא ציינו שיש חשש מיתה.

מסכת עירובין מה עמוד א'

נכרים שצרו על עיירות ישראל - אין יוצאין עליהם בכלי זיינן, ואין מחללין עליהן את השבת....במה דברים אמורים - כשבאו על עסקי ממון. אבל באו על עסקי נפשות - יוצאין עליהן בכלי זיינן, ומחללין עליהן את השבת. ובעיר הסמוכה לספר, אפילו לא באו על עסקי נפשות אלא על עסקי תבן וקש - יוצאין עליהן בכלי זיינן, ומחללין עליהן את השבת.

טעם

המאירי [שם ד"ה והילכתא]-דמתוך שצרתם קרובה יבאו מממון הקל לעסקי נפשות.	רש"י, ד"ה לספר - עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות - יוצאין עליהם, שמא ילכדוה, <u>ומשם תהא נוחה</u> הארץ ליכבש לפנייהם.	הריטב"א (שם - ע"פ דוד שחילל שבת עבור בני קעילה מפני הפלישתים)-מ"מ שמעינן מינה שמסרו עצמן על עסקי תבן וקש משום דסמוכה לספר היתה, ומינה דכל שהיא סמוכה לספר - עסקי ממון כעסקי נפשות דמי, ויוצאין עליו להציל אפילו בשבת. המלבי"ם (שמואל א כג, א)- ממ"ש "נלחמים בקעילה", ולא אמר 'נלחמים על קעילה', מבואר שלא באו לכבוש החומה. ויש הבדל בין בוזז ובין שוסס, הבוזז לוקח להנאתו, והשוסס, כוונתו להשחית בלבד, ולפ"ז ממ"ש "והמה שוססים"...מבואר שלא היה שם תבואה ופירות שייקחו לצרכם, רק תבן וקש שבאו לרמסו ולהשחיתו.

2) שולחן ערוך או"ח של"ד/א' [שום דבר]

נפלה דליקה בשבת, אם הוא בלילה קודם סעודה, יכול להציל כדי מזון שלש סעודות... ובשחרית, מזון שתי סעודות; ובמנחה, מזון סעודה אחת. ודוקא בני הבית שהדליקה בו לא יצילו יותר, משום דאיכא למיחש שמתוך שטרודים בהצלה ישכחו השבת ויכבו; אבל בתים הקרובים ויראים שתגיע להם הדליקה, יכולים להציל כל מה שירצו.

3) מסכת תענית דף כב עמוד ב' [מלאכות דרבנן]

תנו רבנן: עיר שהקיפוה נכרים או נהר, ואחד ספינה המיטרפת בים, ואחד יחיד שנרדף מפני נכרים או מפני לסטין, ומפני רוח רעה - על כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית. **רש"י שם ד"ה "רוח רעה"-** שנכנס בו רוח שידה, ורץ והולך, ושמא יטבע בנהר או יפול וימות.

מסכת זבחים צ"א עמוד ב'

דשמואל כר"ש סבירא ליה, והאמר שמואל: מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזקו בה רבים.

רש"י [שם]- לאו בת כיבוי הוא ואיסורא דרבנן הוא דאיכא ובמקום היזק רבים לא גזור רבנן.

מסכת שבת קכ"ט עמוד א'

אמרי נהרדעי: חיה שלשה, שבעה ושלשים. שלשה, בין אמרה צריכה אני ובין אמרה לא צריכה אני - מחללין עליה את השבת. שבעה, אמרה צריכה אני - מחללין עליה את השבת, אמרה לא צריכה אני - אין מחללין עליה את השבת. שלשים, אפילו אמרה צריכה אני - אין מחללין עליה את השבת, אבל עושין על ידי ארמאי. כדרב עולא בריה דרב עילאי, דאמר: כל צרכי חולה נעשין על ידי ארמאי בשבת. וכדרב המנונא, דאמר רב המנונא: דבר שאין בו סכנה - אומר לנכרי ועושה.

פוסקי זמנינו

אגרות משה [ניו"ד/ח"ב/קעד/ענף א ד"ה ולכו,

הערה, לא "הלכה"]

ומש"כ התוס' בב"מ דף קי"ד דאליהו שהיה כהן, דהקשה הר"י דאיך החיה את בן הצרפית/הצרפיתית/ שהוצרך להיות עמו באהל אחד וגם נשאו ונגע בו דהוא משום שהיה ברור לו שיחיה, והיה מותר לו משום פקוח נפש, צריך לומר דאין כוונתם משום פקוח נפש דהמות אלא משום פקוח נפש דהאם שהיתה מצטערת מאד על שבשביל מצותה הגדולה והאמונה בהשי"ת ובנביאיו לפרנס את אליהו מת בנה כמפורש בקרא שטענה זה, וגם אולי בשביל פקוח נפש של עצמו שבדרך הטבע היה אליהו נחלה מזה שבשבילו מת בן האלמנה אשר מתגורר עמה...

הגרש"ז אויערבך-מנחת שלמה א/ז- ונראה דהנה מי שהוא עשיר מופלג ונפלה

בשבת אש ברכושו, אע"ג שכבוי הוא רק מלאכה שאינה צריכה לגופה, אפי"ה אסור לכבות. אע"ג שצער גדול עד מאד בראותו אש אוכלת ושורפת לעיניו את כל רכושו, ויהפך מעשיר מופלג לעני המחזיר על הפתחים, וגם יש מקום לחשוש לנגישות והלבנת פנים שלא כדין מבעלי חובות, וגם אפשר שיחלה האיש מרוב צער וימות.

האדר"ת, קונטרס עובר אורח סי' שלד [הצלת כתבי יד]- "וקצת י"ל- דהו"ל ספק

סכנת נפשות למי שעמל ויגע בהם כל ימיו ויוכל לבוא לידי חולי מעגמת נפש רח"ל, וכמו ששמעתי על הגאון ר"א חרל"פ ז"ל שה"י אבד"ק ביאליסטוק שקרה אסון לכתבי קודש שלו, ולא האריך ימים מעגמת נפש לא עלינו, ואפי"ה אסור לכבות. אע"ג דמצינן להרא"ש שכתב בריש פרק שמונה שרצים במי שפרעוש עומד על בשרו בשבת ונושכו "מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו דאינו כמתכוין לצודו, אלא כמתעסק שלא ישכנו ואין בו משום איסור טלטול מידי דהוה אקוץ ברה"ר דשרינן בפרק כירה לטלטלו ולהוליכו פחות פחות מד' אמות", ואפי"ה בהפסד מרובה של ממון, אע"ג שהכאב והצער הוא גדול פי כמה והיה מסכים שיקטעו לו ידו אם על ידי זה יינצל רכושו, ואפילו הכי אסור, והיינו משום דצער הגוף ממש שאני...

פגיעה במוראל

- ❖ הרב גורן, "משיב מלחמה" [ב/קי"ז]- פינוי חללים בשבת מותרת כי זה פוגע במוראל הלוחמים]] ע"פ שמות רבה פרשה כ" - "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים", למה אלא שטעו שבטו של אפרים ויצאו ממצרים עד שלא שלם הקץ ונהרגו מהם ל' רבוא... והיו עצמותיהם שטוחין... אמר הקב"ה אם יראו ישראל עצמות בני אפרים שטוחין בדרך יחזרו למצרים... כך אמר הקב"ה יהיו מסבבים את הדרך כדי שלא יראו עצמות אחיהם מושלכין בדרך ויחזרו למצרים.
- ❖ **דרכי חסד לרב אביזן** [ג/ב] בשם **הגרש"ז אויערבך** :- כל שענין פינוי החללים מעורר בהלה גם בימות החול, וממהרים לפנותם למנוע מורך לב - מותר לפנותם בשבת.

טלפון

ספר חסידים (ק"י) : "אל ידבר אדם מאוהביו שמתו או שהן בצער, כדי שלא יצטער", וכ"פ בשמו **המג"א** [הקדמה-שי"ז]/**משנ"ב** [ג]

איסור דרבנן עבור "הנחת דעתו" חולה - שו"ע (או"ח שו"ט) - אבל חולה דתקיף ליה עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו, ודאי שרי. **המשנה ברורה** (שם ס"ק מא) : אפילו לשכור א"י רץ שירוץ כמה פרסאות בשבת להביא קרוביו במו"ש ג"כ שרי **כדי שלא תיטרף דעתו עלינו**.
שו"ע (או"ח שלט/ד-ה) - וכן אין מגרשין [ט"ז-פי ונכתב הגט בע"ש] אלא אם כן הוא גט שכיב מרע. **משנה-ברורה** (שם ס"ק כט) - כדי שלא תיטרף דעתו עליו אם לא יעשו רצונו.

הגר"ש גורן, משיב מלחמה ב/מח - מותר לחייל לטלפן לבני ביתו בשבת כדי להניח את דעתם : בשיחה יש רק איסור דרבנן, וכתוצאה מהשיחה ייגרם למשפחה עונג שבת מ"דברי סופרים".